

**ПАТРІАРХ ЙОСИФ СЛІПІЙ І НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО
ІМ. ШЕВЧЕНКА****Л. І. Рудницький***Лассальський університет, США*

Минулий рік пройшов під знаком Блаженнішого Патріарха Йосифа Сліпого – визначного духівника української нації, великого українця-патріота, чие життя і доля є дороговказом для нинішнього покоління громадян незалежної Української держави. Ця стаття про те, яку роль відводив Блаженніший Науковому Товариству імені Тараса Шевченка у формуванні національної науки, у настійливому його прагненні прилучити її до загальноєвропейських зразків, у заохоченні нового покоління українських науковців слугувати своєю працею рідному народу і рідній землі.

Ключові слова: *Йосиф Сліпий, НТШ, наука, університет, академії.*

Ставлення Патріарха Йосифа Сліпого до Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ) слід розглядати в загальному контексті його розуміння науки як такої. Були б це надзвичайно широкі параметри, які б вимагали окремої, глибокої студії. Свідчення цього знаходимо в його Заповіті, де Патріарх розлого висловився такими словами про важливість та вагомість науки в житті народу, зокрема українського:

“Як той, що став добровільним в’язнем Христа, служив я українській богословській, колись такій світлій науці, намагаючись відродити її з руїни, оновити її, свідомий того, що Наука – це один із каменів-стовпів відродження та сили народу, а богословська наука – це євангельський заповіт Христа: “Ідіть і навчайте всі народи...” /Мт. 28,19/. Наука є “остоею для Церкви в нашій народі”, вона через її навчальні та виховні установи є “виховницею народу”, бо через неї “одиниця стає тим багатіша, чим сильніше опановує її ідея, що обнімає небо і землю, час і вічність, історію і сучасність, серце і ум...” [Пор. моє “Слово на відкритті Богословської Академії” 6 жовтня 1929 р.]. Рефлектуючи отак над значенням і цінністю науки, перед лицем вічності, яка неухильно зближається до мене, заповідаю вам: Полюбіть науку, плекайте і збагачуйте її своєю працею та своїм знанням, будьте її служителями! Споруджуйте храми науки, вогнища духовної сили Церкви та Народу, пам’ятаючи, що немислиме повне життя Церкви і Народу без рідної науки. Наука – це їхнє дихання життя!”

Як конкретний вияв цього замишування до науки, при спорудженні будинку Українського Католицького Університету в Римі, Патріарх Йо-

сиф вибрав такі слова як мотто цієї установи: “Істина і любов до науки собирає в розсіянні суцях”. Тут слід підкреслити, що будівництво УКУ було першим найбільшим проектом, що він його почав здійснювати 8 грудня 1963 року одразу після приїзду на Захід 9 лютого того ж року після 18-літнього ув’язнення. Прикметно, що ці роки неволі не відірвали Патріярха від науки, навпаки, як знаємо, в цей час, коли тільки була нагода, він працював над «Історією Вселенської Церкви», а після повернення у вільний світ оточив себе професорами і науковцями, в товаристві яких Блаженніший чувся найкраще. Особливою прикметою наукового світу Патріярха Йосифа був його міжнародний вимір завдяки студіям в Львівській Греко-Католицькій Духовній Семінарії, в Інсбруцькому Університеті в Австрії, де захистив дисертацію «Поняття вічного життя у Святого Євангелиста Івана», а також написав габілітаційну працю «Вчення про Пресвяту Трійцю візантійського Патріярха Потія». В Римі, навчаючись в Григоріянському університеті та Папському Орієнтальному Інституті, написав 1920 року латинською мовою працю «Начало Духопоходження у Пресвятій Трійці», і склавши додатковий іспит, отримав звання “magister agregatus”. Крім античних мов (гебрійської, грецької і латинської), Йосиф Сліпий вивчав англійську, італійську, німецьку, польську, російську та французьку мови. За наукові заслуги, активність у розбудові культурно-національного і релігійного життя в 1930 р. його обрано дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка, а 27 червня 1965 року він став Почесним членом Товариства, як і його славний попередник Слуга Божий Митрополит Андрей (Шептицький). При цій нагоді він, може, чи не найчіткіше сформулював свою візію Наукового Товариства ім. Шевченка, з яким він співпрацював до кінця своїх днів:

“Життя кожного народу, то вислідна безчисленних дрібних сил духа і його багатства, і щойно наука – вицвіт і мозок народу – надає їм суцільний вид і питоме обличчя. Наша думка, змучена віковими неповодженнями, відпочиває; коли може спинитися на будуючих і творчих моментах і чинниках своїх змагань.

Коли кинути вже тільки побіжним оком на діяльність Наукового Товариства ім. Шевченка, то бачимо, що воно було впродовж свого вікового діяння тою творчою, благородною, об’єднуючою усю Україну духовною силою, якою увесь нарід давав вислів і доказ свого творчого генія. Воно об’єднувало всіх, без огляду на віроісповідання, політичні погляди, світоглядів приналежності й угруповання, і вносило також тим великий і цінний вклад у вселюдську скарбницю знання” (Твори Патріярха і Кардинала Йосифа, Том XII, Рим 1981. – с. 190).

Ця візія, що він тут її скристалізував, залишилася незмінною впродовж його життя. Так, у своєму привіті з нагоди століття НТШ 17 жовтня 1973 року Патріярха Йосиф подає історичний контекст його діяльності, сягаючи сивої давнини: “Наші школи і научні установи, передусім

від Ярослава Мудрого, митрополитів Іларіона й Кліма Смолятича, Семінара і Академії та Братські Школи – це носії найвищої творчої думки і національної свідомості нашого народу” (Благовісник, Книга 1-4, Рік IX, Кастельгандольфо біля Риму, 1973. – С. 96). Відтак Блаженніший відразу переходить до історії НТШ і визначає його місце в світі науки: “Основане в 1873 р., Наукове Товариство ім. Шевченка вибилось на перше місце між нашими науковими установами і впродовж століття високо несло стяг української науки між своїми і чужими. Рефератами на з’їздах і обміном наукових творів членів НТШ поширювало українське ім’я і наукову творчість між найвищими вченими кругами людства”. Тут Блаженніший знову підкреслює те, що НТШ було тією ланкою, яка єднала віру і науку, зазначивши: “З вдячністю згадуємо наших священників і світських, що не раз у важких, а то й дуже важких умовах посвячувалися науковій праці. Вони напружували свій ум, щоб піднести наш нарід в образованості і творчості у кожному напрямі духового і матеріального життя”.

Рік перед смертю в листі до мене 26 травня 1983 року, що його Блаженніший надіслав з нагоди 110-ліття Наукового Товариства ім. Шевченка, він зазначив: “Від грудня 1873 року по сьогоднішній день Товариство сповнило велетенську наукову працю в нашій Народі і заслужено може зватись нашою Академією Наук. Коли зважити на труднощі і перешкоди, дві війни, що приносили руїну на всякому полі людської діяльності, заборони, а навіть ліквідацію його большевицькими руками, то треба подивляти його провідників, членів, науковців і співробітників. Велике число неоціненних творів, студій, журналів, неперевершені Записки – це скарб, що його виконало Товариство для добра нашого Народу, національної свідомості і наукового місця серед світової науки” (Благовісник, Книга 1-4, Рік XVI-XX, Кастельгандольфо біля Риму, 1980-84. – С. 217).

Ярослав Пелікан у своєму творі *Confessor Between East and West: A Portrait of Ukrainian Cardinal Josyf Slipyj* підкреслює значущість НТШ для Патріярха, який зробив Товариство предметом дискусії під час приватної аудієнції з Папою Павлом VI (ст. 132 і далі). Адже для Блаженнішого НТШ було “монументальною святинею науки, якою слушно і справедливо пишається український нарід і яку далі розбудовують і украшують здобутком свого ума, часто серед нужди і злиднів, з великими жертвами оці герої науки”. На цьому місці Патріярх Йосиф перераховує, не згадуючи “зі скромності живих високозаслужених членів і світочів науки”, такі імена: М. Грушевського, І. Франка, Є. Чикаленка, С. Єфремова, В. Гнатюка, В. Барвінського, К. Студинського, Р. Смаль-Стоцького, Костя Левицького, К. Панчишина, І. Старосольського, М. Раковського, І. Свенціцького, І. Мірчука, Д. Дорошенка, З. Кузеля, П. Кревецького, о. Скрутеня і закінчує цей перелік особою Митрополита Шептицького. Тут слід додати, що при офіційних нагодах та нефор-

мальних розмовах про науковців Патріярх завжди підкреслював їхню приналежність до НТШ, особливо через їхнє дійсне членство. Він відчував з ними певну солідарність. Так, наприклад, його прихильне ставлення до тодішнього Ректора Українського Вільного Університету проф. Володимира Янева, що обумовило княжий дар Блаженнішого на закупівлю будинку УВУ в Мюнхен-Богенгаузені, мало підґрунтя, між іншим, в приналежності до НТШ. У своєму поминальному слові про старого друга проф. Миколу Чубатого 23 липня 1975 року Патріярх Йосиф акцентував його дійсне членство в НТШ (Благовісник, Книга 1-4, Кастельгандольфо біля Риму, 1975. – С. 46-48). Рівночасно Блаженніший ставив високі вимоги до усіх дійсних членів Товариства. Так, одного разу в Римі – хай буде мені дозволено поділитися особистим спогадом – я мимоволі став свідком розмови Блаженнішого як Ректора УКУ з одним із деканів, що у ній він осудив бездіяльність одного професора, який, за словами Патріярха – “нічого не написав за останні роки”.

Для Патріярха Йосифа не існувало суперечности між вірою і наукою, як це дає нам до розуміння о. Євген Небесняк у передмові до книжечки авторства Блаженнішого «Віра і Наука», яка побачила світ у Видавництві оо. Салезіян в Римі 1990 року. Вже на самому початку праці Патріярх говорить такі слова: “Два крила, якими підноситься людський дух в безкраї простори – це віра і наука. З зарання людської історії вели вони людину впродовж віків, як два невідлучні товариші, удосконалювали її знання, мораль і життєві вимоги. Щойно середньовічний гуманізм, захоплений старовинною поганською літературою і мистецтвом, став глядіти з нехиттю на християнську віру. Відтоді починається щораз-то сильніший наступ, щоб відірвати віру від науки, ба навіть викликати між ними воронування” (с. 11).

Блаженніший тут дуже конкретно і чітко класифікує царини і дисципліни науки щодо їхнього зв’язку з вірою. Він створює три головні категорії: “Є науки як математика, хімія, фізика, філологія, фармацевтика, і т.д., які зовсім не входять в ділянку віри. Етнологія, біологія, геологія і філософія, навпаки, мають спільні точки з Об’явленням і може постати спір, якщо якась переступить пороги метафізики й почне робити висновки, які виходять поза межі її досвіду. Врешті, є ще третя категорія наук, які займаються тим самим предметом, що й теологія, але з іншої точки зору, як філософія й історія” (Віра і Наука, с. 41). Власне гармонійні взаємовідносини між наукою і вірою, на думку Блаженнішого, могло витворити Наукове Товариство ім. Шевченка в старому і в новому світі.

НТШ зі своєї сторони в тих часах було свідоме свого завдання, як воно впливало із візії Патріярха. Під час зустрічі тоді ще з Верховним Архієпископом при нагоді його першого пастирського візиту до США 22 липня 1968 року голова Товариства НТШ в Америці, який очолив делегацію НТШ, проф. Роман Смаль-Стоцький сказав такі слова: “Ми

щасливі, що найвищим достойником Української Католицької Церкви є сьогодні людина науки, що все своє життя ще як довголітній ректор Духовної Академії у Львові засвідчувала своє розуміння вартости науки у житті нації” (АМЕРИКА, 26 липня 1968 р.). У цьому привіті Р. Смаль-Стоцький згадав про клопотання та заходи з боку НТШ для звільнення Патріярха із неволі, склавши при цьому вислови глибокої пошани “нашому почесному й дійсному членові, та вияви нашого подиву як людині й науковцеві, що стільки витерпів від комуністичної диктатури, витерпів за віру Христову та за волю віри й академічну свободу науки, а тим самим за волю України”. У відповідь на слово голови НТШ Блаженніший висловив свою радість, що наша майже столітня наукова установа й справжня Українська Академія Наук не припиняла і не припиняє своєї праці, бо кожна наукова праця, кожна наукова доповідь виголошена тут, в країні свободи науки, має неперемінючу вартість і є цеголкою до розбудови релігійного й національного світогляду в цій “другій Україні”.

Ця повага, відданість і любов, що НТШ засвідчило Патріярхові, віддзеркалена знову в листі проф. Р. Смаль-Стоцького до Блаженнішого Йосифа з нагоди його візиту до Нью-Йорку 10 серпня 1968 року, де, зокрема, він підкреслює соборний та екуменічний характер Товариства: “Приходимо до Вас, Ваше Блаженство, православні і католики – члени Наукового Товариства ім. Шевченка, щоб привітати Вас як нашого визначного почесного і дійсного члена, що всім своїм життям – як науковець і як митрополит-каторжник служив християнству і християнським засадам нашого Патрона Тараса Шевченка. Приходимо зложити Вам, Ваше Блаженство, Верховний Архиепископе, глибокий поклін і подив для Вашої Шевченківської незломности і завзятости, що здійснювали Тарасові слова: “Моліться Богові одному, моліться правді на землі, а більше на землі нікому не поклоніться” (АМЕРИКА, 31 серпня 1968 року).

Підсумовуючи цей короткий огляд взаємин Патріярха Йосифа із Науковим Товариством ім. Шевченка, дозволю собі закінчити цитатою із згаданого листа Блаженнішого до мене з нагоди 110-ліття НТШ: “Дякую Богові за ці здобутки, за тую силу, якою є наука для Народу і за те, що її залишив при помочі Товариства серед нас у важкі часи нашого відродження. Бажаю і молю Бога, щоб Товариство за свою працю і заслуги одержало свою нагороду у вільному Києві, для волі, слави і правди якого воно трудилось весь час упродовж свого існування”.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 21.12.2017 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором Хоробом С. І.*

**PATRIARCH YOSYF SLIPIYI AND TARAS SHEVCHENKO
SCIENTIFIC SOCIETY****L. I. Rudnytskyi***La Salle University, USA*

The previous year passed under the sign of Blazhennishyi Patriarch Yosyf Slipyi – an outstanding spiritual leader of the Ukrainian nation, a great Ukrainian and patriot, whose life and fate are a signpost for the present generation of citizens of the independent Ukrainian state. This article is about the role Blazhennishyi gave to Taras Shevchenko Scientific Society in shaping the national science, in persistent striving of his to include it in pan-European samples, in encouraging a new generation of Ukrainian scientists to serve their native people and native land with their work.

Key words: *Yosyf Slipyi, NTSH, science, university, academies.*